НАУЧНИЯТ АРХИВ НА БАН - ВАЖНО ИНФОРМАЦИОННО, НАУЧНО И КУЛТУРНО ЗВЕНО В СТРУКТУРАТА НА АКАДЕМИЯТА

Цветана Величкова, Началник отдел "Отчетна регистрация, информация и използване на документите", Научен архив на БАН, E-mail: archiv1@cl.bas.bg

Марин Дринов и Васил Д. Стоянов - основатели на БКД. Прага, [1868 г.]

Едновременно със създаването и изграждането на Българското книжовно дружеството /БКД/ в Браила на 12 октомври 1869 г. се заражда и първият национален исторически архив /днес Научен архив на БАН/. Основателите на Дружеството и неговите действителни членове отдават голямо значение на българските старини и документи, свързани с историята, културата, бита и традициите на българския народ. Кондиката на Дружеството, която описва предисторията на неговото създаване, протоколите от годишните събрания, документите, свързани с организационната му и административна дейност, ръкописите на "Периодическо списание" и др. оформят Браилската архивна сбирка, поставила началото на Архива на БАН.

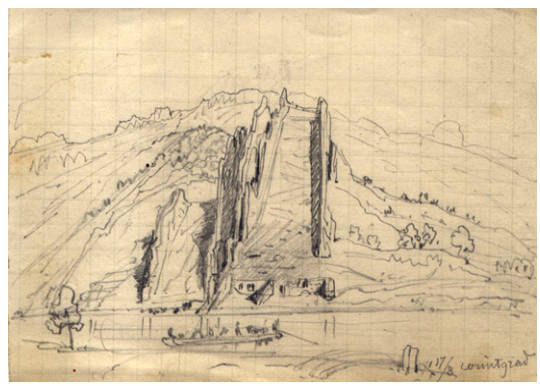

Оригинална скица на Феликс Каниц "Римска крепост Коритен при Лютиброд" [70-те години на 19 в.].

Феликс Каниц "Римска крепост Коритен при Лютиброд". Акварел.

След Освобождението /1878 г./ Дружеството пренася и възобновява дейността си в София /1882 г./, като грижата за съхраняването на неговата архивна сбирка се поема от Привременния комитет. Натрупаните славянски и старобългарски ръкописи, административните документи, писмата на Ал. Екзарх, Йордан Хаджиконстантинов Джинот, Михаил Попович и много други ценни исторически документи се пазят грижливо, без обаче да бъдат обработени, описани и популяризирани.

Израстването на БКД и преименуването му в Академия през 1911 г. открива по-големи възможности за обогатяването на нейния архив с ценни документи. Видни книжовници, учени, писатели, културни и политически дейци предават с готовност личните си архиви с мисълта да бъдат съхранени за историята. Постепенно от "два сандъка ръкописи", архивът се обогатява с нови ценни документи. През 1918 г. ковчежникът на БАН успява да купи във Виена архива на Константин Иречек. През 1935 г. по волята на пътешественика и художник Ф. Каниц неговият архив заедно с акварелите му постъпват в Академията. Чрез дарения и закупуване се натрупват документи от личните архиви на

Синтагма на Матей Властар от XV в.

книжовници и учени, административни и отделни исторически документи. Грижата за тях, както и за библиотеката, се възлага на деловодителя на БАН. През пролетта на 1944 г., за да се опазят архивите, Академията предава на съхранение най-ценните архивни материали в Българската народна банка, а останалата част заедно с библиотеката са евакуирани извън София.

През октомври 1947 г. по решение на Историко-филологическия клон в Академията се създава Архивен отдел, който на следващата година става самостоятелно звено. Назначен е и първият уредник на архива д-р Петър Миятев. За организиране на своята работа /комплектуване, обработката на документите и тяхното съхранение/ архивът на БАН използва правилниците, упътванията и опита на държавните архиви в Будапеща, Виена, Дубровник, Санкт Петербург и Москва. Във връзка с квалификацията на архивистите през 1948 г. Академията организира курс по палеография.

На 11 април 1949 г. с решение на УС на БАН Архивният отдел се преименува в Архивен институт с ръководител акад. Андрей Протич. Институтът има богата издателска дейност: сп. “Известия на Архивния институт”, “Сборник документи за историята на БКД”, “Из архива на К. Иречек” и др. Институтът разменя документални издания с Австрийския държавен архив, архивите на Дубровник и Будапеща.

Архивът на БАН е част от държавния архивен фонд на Република България. С указ №515 от 10 октомври 1951 г. на Президиума на Народното събрание за учредяване на държавен архивен фонд дейността на Архивния институт се конкретизира. От исторически архив с общ характер той се превръща в профилиран архив, чиято дейност се свежда до събирането, съхраняването и обработването на документите на БАН и българските учени — нейни членове.

През 1959 г. архивът на Академията става отдел към Президиума на БАН. През 1961 г. към НА-БАН се създава Лаборатория за реставрация и консервация на документите. Следват няколко промени в статута на архива: на 28 април 1965 г. с протокол на Бюрото на президиума на БАН архивът е включен в структурата на Централна библиотека и преименуван в Научен архив на БАН; през 1972 г. НА-БАН става подразделение на новосъздадения “Център за научна информация с Централна библиотека и Научен архив”. През 1975 г. архивът на Академията създава 4 филиала /които ръководи и контролира методически/ съответно към: Института по археология с музей, Етнографския институт с музей, Института по изкуствознание и Националния институт по метеорология и хидрология. С решение на Управителния съвет на БАН от 16 февруари 1994 г. Научният архив става самостоятелно специализирано звено на бюджетна издръжка. Негови ръководители са били акад. Андрей Протич, акад. Петър Динеков, акад. Иван Снегаров, ст.н.с. д-р Давид Коен и понастоящем ст.н.с. д-р Стоян Пинтев. В архива е работил и известният историк на българската култура акад. Михаил Арнаудов.

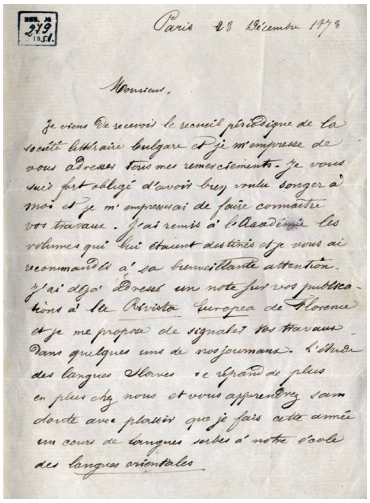

Paris 28 Décembre 1873

Monsieur,

Je viens de recevoir le numéro périodique de la société littéraire bulgare et je m'empresse de vous adresser tous mes remerciements. Je vous suis fort obligé d'avoir bien voulu songer à moi et je m'empressai de faire connaître vos travaux. J'ai remis à l'Académie les volumes qui lui étaient destinés et je vous ai recommandés à sa bienveillante attention. J'ai déjà adressé une note sur vos publications à la Revista Europea de Florence et je me propose de signaler vos travaux. Dans quelques uns de nos journaux de l'Inde des langues slaves se répand de plus en plus chez nous et vous apprendrez sans doute avec plaisir que je fais cette année un cours de langues slaves à notre école des langues orientales.

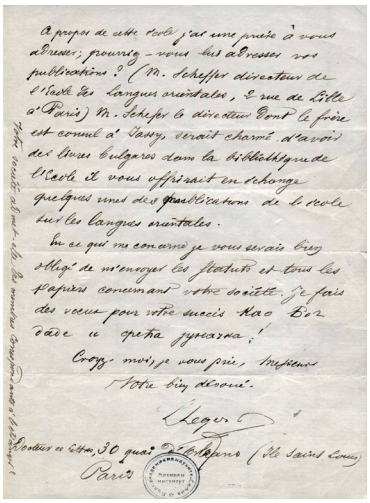

A propos de cette école j'ai une prière à vous adresser; pourrai-je vous les adresser vos publications? (M. Schefer directeur de l'école des langues orientales, 2 rue de Lille à Paris) M. Schefer le directeur dont le frère est connu à Sofia, serait charmé d'avoir des livres bulgares dans la bibliothèque de l'école et vous offrirait en échange quelques uns des publications de l'école sur les langues orientales.

Au ce qui me concerne je vous serais bien obligé de m'envoyer les statuts et tous les papiers concernant votre société. Je fais des vœux pour votre succès. Нас Бог да е среща дружества!

Croyez-moi, je vous prie, Monsieur

Votre bien dévoué.

Leger

Boulevard de Sébastopol, 30 quai de Bethune (St Louis Cour)

Paris

Луи Леже до БКД. Благодари за изпратените книжки на "Периодическо списание". Париж, 28 дек. 1873 г.

В документите, които отразяват историята на най-старата книжовна институция в България, се четат имената на В. Левски, Хр. Ботев, Л. Каравелов, П. Хитов, Д. Ценович, Д. Войников, В. Друмев, М. Дринов, Ив. Евстр. Гешов и други просветени българи, взели участие в нейното изграждане.

В областта на историята, археологията и географията Научният архив на БАН пази личните документи на В. Златарски, В. Друмев, К. Иречек, Ф. Каниц, Ив. Велков, Р. Попов, Г. Кацаров, Кр. Миятев, Ив. Снегаров, П. Мутафчиев и др.

Извори за развитието на езикознанието и литературознанието представляват фондовете на Н. Рилски, К. Фотинов, Ив. Шишманов, Б. Пенев, Ал. Теодоров-Балан и др.

Документи за проучването на старобългарската литература и език се съхраняват във фондовете на Й. Иванов, Ив. Гошев, М. Попруженко, Й. Трифонов, Ст. Романски, Б. Ангелов и др.

Към личните архиви на групата дейци на литературата и изкуствата се отнасят тези на Петко и Пенчо Славейкови, К. Величков, Т. Влайков, Ел. Пелин, Ив. Вазов, Ал. Константинов, П. К. Яворов, Н. Лилиев, Д. Христов, Ал. Божинов, Ем. Манолов, Г. Атанасов, П. Пипков и др.

Ценни документи за развитието на обществено-политическия живот и външната политика на България се съдържат във фондовете на Др. Цанков, Д. Тончев, Ст. Стамболов, М. Сарафов, В. Радославов, Хр. Хесапчиев, П. Дървингов, М. Маджаров и др.

От представителите на природните науки НА-БАН съхранява фондовете на Д. Моллов, К. Пешев, Ст. Петков, М. Попов, Г. Бончев, Д. Костов и др.

Информация за развитието на финансите и икономиката на страната, както и документи за първата банкерска къща с български капитали предлага фондът на Евлоги и Христо Георгиеви, личните фондове на Ил. Янулов, К. Попов, Ив. Стефанов и др.

Документалното богатство на архива е систематизирано в редица колекции: старобългарски и славянски ръкописи; непубликувани спомени на политически и обществени дейци — С. Радев, Ст. Мошанов, К. Муравиев, М. Янчулев, Л. Малеев, Сп. Прокопов, П. Генадиев, К. Шапкарев и др.; документи от средновековието и Възраждането; фотографии; за музикалното минало на градовете в България; за художественото изкуство; за тракийското движение и др. Това схематично описание не изчерпва представата за многообразието и съдържанието на документите, съхранявани в Научния архив на БАН. Безспорно те са признати от наши и чужди изследователи за надежден и богат извор за историята на научната, културната и политическата история у нас и на Балканите. От друга страна те представляват интерес за славистите от цял свят.

Съхраняваните документи са на български, френски, немски, чешки, унгарски, гръцки, румънски и други езици.

Днес Научният архив на Академията продължава традицията да се грижи за документите с постоянен срок на съхранение, които произтичат от нейната дейност и тази на българските учени. Архивът е отворен за приема и съхранението на документи на лица, според тяхната воля, с важна роля в научния и културния живот на България.